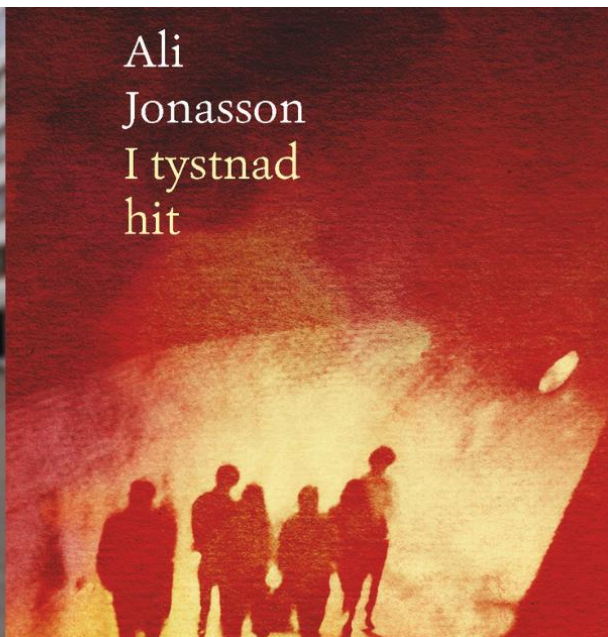

Bibliotekskritik från Västra Götaland

Ali
Jonasson
I tystnad
hit

ATT LYSSNA IN TYSTNADEN

***I tystnad hit* skildrar Ali Jonasson en mors resa från Sápmi till Göteborg och ett barns försök att förstå den tystnad som format dem båda. Recensenten Hanna Wikman lyfter fram lyhördheten i diktsamlingen som förenar rytm och motstånd i en lågmäld men kraftfull helhet.**

Kritiker: *Hanna Wikman*, Biskopsgårdens bibliotek

Redaktör: *Leo Rosenberg*, Bibliotekarie Marks kommun

I tystnad hit är Ali Jonassons diktsamling ur ett barns perspektiv om en mamma från Sápmi, hennes erfarenheter och det vuxna barnets egna. Om förtryck, språk och tystnad. Man kan tänka sig den tystnaden som en spänd sträng och att den vibrerar, mellan Sodankylä och Göteborg. Och det är allt utom ljudlöst.

Den 140 sidor långa diktsamlingen är utgiven på Verbal förlag. Författaren har på samma förlag publicerat det historiska verket *Finnkampen* om den sverigefinska historien, illustrerad av Mats Kejonen och är sedan länge involverad i kampen för minoritetens rättigheter.

***Hon,
som kom i tystnad hit,
med Sápmi i hjärtat
och Sverige på axlarna
och Volvo Torslandaverken***

välkomnade henne med öppna armar

/.../

Hon, äiti, är det epicentrum som den här diktsamlingen, eller sången, rör sig om. *Sången* för att den ger mig en känsla av att allting besjungs och för rytmen i berättelsen. Jag vet inte vilken rytm det är, men den är närvarande från första anslaget. I hopp och ängslan, i språket som vill ut men också döljas.

/.../

Det där andra språket – en sång i halsen, något som känns i bröstet

Mitt i berättelsen står *äiti* och det hon beskriver som *en mur av ingenting*. Allt hon ligger vaken och lyssnar till den första natten i lägenheten där hon bor med två barn och sin man. Han nämns bara några gånger i texten. Det är hennes historia det här, hennes och barnet som berättar. Första natten i Biskopsgården sedan hon lämnat Sodankylä. Namnet bland namn på platser som återkommer i texten, som förankrande punkter.

Ett rum för sonens andetag. Andetagen, de är de som berättar historien. Ihop med händerna, träden, fötterna och alla andra bärande delar i den här kroppen, den här berättelsen.

/.../

fyller varje tystnad, tränger in i de stängda rummen bredvid

Inte bara det barn som berättar, också hans lillebror och de andra barnen som finns där runtomkring Friskväderstorget där den här diktsamlingen rör sig, fyller den med röst. Jag föreställer mig dem i fönstren, på det stora huset som vetter mot spårvagnsspåren.

Fotstegen över torget, ett barn och alla barn som tittar ned på sin mammas, sina mammors, ryggar.

/.../

**Jag ser på henne genom fönstret,
ser hur hon går mot 5:ans spårvagn
med bestämda steg.**

Mot en ny dag.

**I hennes rygg finns en historia,
en berättelse om oss.**

**Om mig, om henne, vår familj,
men också om alla oss här**

/.../

Berättaren lyssnar, berättaren sjunger sig själv och sin mamma till läsaren. Visst, *sjunger om*, men också *sjunger*, inifrån och ut. Boken handlar om tystnad och olika sorters tystnader, anledningarna till att ha blivit tystad, men lika mycket om att lyssna. Det är dikt skriven med högsta uppmärksamhet. Som att barnet, den unga vuxna och slutligen den vuxna berättaren har stämt sig mot den han berättar om, så att det liksom vibrerar.

Genom den lyhördheten går det att skildra tystnad att vara en del av och förstå. Så blir det ett samtal där allting kan vara meningsbärande: tvättstugans helighet liksom rågrödet äiti skär i exakta skivor, skiftningarna i när och hur man talar och tystnar, brödets smak och hur det inte smakar lika, så många som köper maten på samma ställe och ingen smakar som det ska men det köps ändå. Det som finns och smälter samman på Friskvåderstorget. Blir och är gemensamt.

**Jag växte upp i ett språk hon aldrig bar i sin mun,
på en plats som inte var hennes,
men som blev min**

/.../

Tonen i boken får mig att tänka på den finsk-samiska författaren, jojkaren, musikern och konstnären Nils-Aslak Valkeapää. En hel del skiljer dem åt, men det som för mina tankar till Valkeapää, Áilluhas, är lyhördheten, att omsätta lyssnandet i text och såklart motståndet mot assimileringspolitik och kolonialt förtryck. Det är vittnesmålet, ljuden, det stora lyssnandet; oerhört, långt, brett och nära.

Ur *Ljusa vårnätter* (*Gida ijat čuov'gadat*) ur trilogin *Vidderna inom mig* (*Ruoktu Váimmus*) av Nils-Aslak Valkeapää:

/.../

**Och har du hört
hur moster Elle säger
inte kan väl samén något**

**Men bry dig inte om det
under femtio år har hon fått höra det**

**Tänk istället på
vem som lärt henne detta**

Jaget är litet när berättelsen börjar och både barnet och äiti åldras tills han är vuxen och får hjälpa henne att knyta skorna, hårt så att det håller hela dagen för arbetet på dvd-fabriken. Limmade tunna sulor på skorna från Backaplan. Fötternas kunskap. Texten rör sig mellan handens kunskap, vishet och vittnesmål och så trädets, oskiljbart från mammakroppen. Nacken, fötterna, ryggen.

**Hon brukar prata om träden i Sodankylä
hur de var starka,
sega,
hur deras grenar kunde stå emot all snö.
De böjer sig men går aldrig av**

/.../

I boken sista del har den åldrade mamman börjat tystna på ett annat sätt och berättaren, jaget, formulerar sig i någon mening på finska. Tar tillbaks det språk han aldrig fick lära sig? Om samtalet i bokens början drivits av äiti själv med jaget som lyssnare, blir det i slutet att samtalet drivs av jaget. Frågor ställs, samtalet rör sig på ett annat vis. Det har blivit upp till honom, tänker jag, att fortsätta, göra plats för henne, berätta om sin mamma.

Det krävs att lyssna mycket noga för att formulera en sådan fråga som *I tystnad hit*. En fråga utan frågetecken, ett ständigt pågående samtal. Som får äiti att genljuda i

min kropp som läsare och lyssnare. Hennes fotsteg och de olika sätt som de går, mellan städjobb och hem.

/.../

**som om hon var osynlig
men ändå outhärlig**

Volvofabriksjobb, dvd-fabriken där kvinnorna hjälps åt. Aisha tar extra minuter vid maskinen, Dragana smyger ner en kaffekopp för att värmen hjälper.

**/.../ alla som vet hur en kropp blir en skruv.
och som vet hur timmarna tränger sig in
i axlarna**

Vårväderstorget som hon går över vissa kvällar efter jobbet, det är några hållplatser hemifrån och där når havsluft in.

**/.../ Kanske bara något som vinden tagit med sig hit.
Kanske vände vinden i Lappland**

/.../

Jag träffade en folkbildare som med glimten i ögat visade mig hur likt *Vårväderstorget* kan låta som *Förfäderstorget*, när man talar svenska med somaliska som modersmål, så som han själv.

Det tänker jag på när äiti lyssnar noga på just det torget för att man kan höra något som påminner om *koti*, hemma. På förfädernas torg.

**I Sápmi, säger hon,
är det bara vinden som bryter tystnaden,
och den för med sig allt –**

**Skogen, bergen, röken från någon som eldar långt bort.
*Mettä. Vaarat. Savu.***

/.../

Boken rör sig varsamt och nära om samhörighet, omsorg, sorg och läkning. Läkning genom orden, blicken och händerna. Att berätta sin mamma och då berätta sig själv som en direkt konsekvens. Inte på något utstuderat vis utan just att på ett lyhört sätt ingå i världen. Ingå i sin mamma och i den historia som har osynliggjorts.

Jag tänker på min farmor som kom som krigsbarn, återvände till Borgå, sen Helsingfors och som flyttade till Kramfors som nästan vuxen, följde min gammelfarmor i spåren till Lugnvik. Farmors arbete, liv, kärlek och sorgen över hennes stora kärlek som dog när barnen var små. Pappa var äldst och tolv år, axlade föräldra-ansvar och mer än så.

**Jag ser henne ibland stanna till,
låta flingorna landa i håret.
Hon säger att de sjunger, om man lyssnar noga**

/.../

Någon gång skorrar dikten, det är när något ord som kändes slitet redan första gången, återkommer, som *mandelformade*. En upprepning som inte tillför något. Stycken finns som jag upplever som onödigt förklarande, där poeten hade kunnat lämna över till läsaren att förstå eller inte förstå. Men, det är undantagen. I sin helhet är den befriad från att behöva förklara något för de som inte kan finska eller inte vet vad Siurunmaa är för plats. Ger läsaren förtroendet att kunna förvalta vad hen får ta del av.

**Jag står på bron,
den som skiljer Hisingen från allt det andra.
Vinden drar i jackan;
ljusen speglas i älven som aldrig står still.**

/.../

Han konstaterar att "de byggde detta", ser staden breda ut sig. Så är det, allt de har byggt. Någon annan ritade, de utförde, skapade och han står på sträckningen över heligt vatten och ser.

Heliga Göta älv? Ja, allt vatten är väl det. Så som det står, det animistiska:

/.../

**hur Ali-pappa viskade till vinden,
och tackade träden /.../**

Men inte som explicita bitar i texten, utan som en visshet som genomsyrar berättelsen; allt har liv. Allt hör ihop, vi kan kalla det heligt eller bara *i relation*, tänker jag.

Där texten slutar känns det om att jag står mitt i berättelsen, där jaget står på Hisingsbron.

/.../

**och jag försöker känna om något av allt detta
är byggt för mig.**

Ja, känn efter. Det är som att bron vibrerar, att jag står på en plats där mottagningen är riktigt bra, där det går att sjunga ifrån.

**Trots olyckliga slut
och kroppars förfall:**

**stoltheten är kvar
*elämä jatkuu***

**Man kom i tystnad hit,
Och lika tyst
försvinner man.**

Inledningsvis skrev jag att jag inte vet vad rytmen är som bär texten. Det jag tänkte är att den är på samma gång gammal och högst levande. Inte i första hand en rytm, utan mer av en stämning. Om texten själv inte följer några särskilda versmått så tror jag att författaren (som är religionshistoriker) vet sin finska folkdiktning och vilka namnlösa sångare ur arbetarklassen han krockar arm med. Vet sådant om arv som kvinnor bär och vad fötterna står rotade i och ger dikten sin rytmiska klangbotten.

Byt ut "hennes" till "diktens" och du har en allegori över *I tystnad hit* i följande rader.

**I hennes gång finns rytmen av något urgammalt:
ett arv som kvinnor bar,
Fötter som är grunden
för allt som blev vi.**

I tystnad hit

Ali Jonasson

Verbal förlag, 2026

Författarfoto: Verbal förlag